

«Державна аграрна політика та аграрна реформа в Україні»

Аби розкрити повністю взаємозв'язок понять аграрної політики та аграрної реформи в Україні необхідно надати чітке визначення цим поняттям.

Аграрну політику визначають як діяльність держави, спрямовану на створення господарсько-фінансових і політичних умов в аграрному секторі, яка реалізується шляхом впливу на економічні процеси, що відбуваються через відповідні правові методи в області аграрної економіки.

Тобто, аграрна політика представляє собою діяльність держави через певні суспільно-правові інститутів щодо формуванню соціальних, правових і економічних умов життя сільського населення.

В рамках аграрної політики формується аграрне законодавство, а від нього залежить аграрна структура.

Значення аграрного законодавства заключається в тому, що воно регулює правові земельні відносини, а також статус землевласника, орендаря і тд.

Тоді як, **аграрна реформа** — комплекс правових, організаційних та адміністративних заходів, спрямованих на вдосконалення земельних відносин та аграрного виробництва.

Проаналізувавши визначення, можна зробити висновки про наступні взаємозв'язки: *аграрне законодавство є по суті своїй формою вираження того впливу, контролю, заохочення, санкціонування державою в сфері аграрної політики, які складають основний її зміст, в свою чергу аграрна реформа виконує одне з найважливіших завдань, що стоїть перед аграрною політикою, а саме вдосконалення взаємовідносин в сільськогосподарській сфері, і виконує це насамперед за рахунок змін в аграрному законодавстві.*

Якщо ж говорити саме про аграрну реформу в Україні, то вона розпочалися у 1991 р. Її головну мету можна визначити як: **створити необхідні економічні та політичні умови для формування в аграрному секторі ринкового середовища і появи на землі реального власника —**

господаря, спроможного по-новому, раціонально організувати ведення сільськогосподарського виробництва, забезпечити його високу ефективність та нести повну відповідальність за результати господарювання.

Зазвичай в цій реформі виділяють **три етапи**.

Перший етап розпочався з перетворення колишніх колективних господарств у колективні сільськогосподарські підприємства (КСП) шляхом паювання їх майна, а згодом — і землі. Нова форма відрізнялася від старої тим, що працівники ставали власниками певної частки майна підприємства, при виході з якого вони наділялись правом розпоряджатись своєю часткою, а саме отримати його натурою, чи грошима, продавати, передавати у спадок, тощо.

Проте у КСП все ще не були змінені внутрішня організаційна структура та економічний механізм господарювання. Зміни торкнулися лише частково перерозподілу кінцевих результатів, що не давало змогу швидко перейти до ринкової економіки, проте зробило можливим подальший прогрес в переході від колективної до приватної форми власності і до створення нових організаційних форм господарювання.

Наступна частина першого етапу розпочалась в середині 90-х років і характеризувалась реорганізації КСП в різні типи господарських товариств і фермерські господарства. Важлива роль тут відведена Указу Президента України, від 3 грудня 1999 р. «Про невідкладні заходи щодо прискорення реформування аграрного сектора економіки», яким передбачалося реформувати протягом грудня 1999 — квітня 2000 р. колективні сільськогосподарські підприємства в нові організаційні форми господарювання ринкового типу, які функціонують на засадах приватної власності на землю та майно.

Приватні підприємства, що виникли на базі реформованих КСП, зобов'язувалися укладати договори оренди земельної частки і майнового паю з власниками цих паїв з виплатою орендної плати у натуральній або грошовій формі.

Вказані підприємства, по суті, стали підприємствами ринкового типу. З їх створенням завершився перший етап аграрної реформи і відбулися кардинальні зміни у земельних, майнових та соціальних відносинах.

Сукупність усіх цих прогресивних змін у сільському господарстві маєло на меті створити передумови для формування у сільському регіоні повноправного, вільного у своїх діях власника.

Метою **другого етапу** було формування аграрного ринку, проте мається на увазі саме формування щодо каналів збуту виробленої продукції і встановлення цін на неї. З метою створення сучасного аграрного ринку, який відповідав би найвищим критеріям ринкової економіки, і був прийнятий Указ Президента України від 6 червня 2000 р. «Про заходи щодо забезпечення формування та функціонування аграрного ринку». Саме з його прийняттям другий етап аграрної реформи набув реальних обрисів.

Для цього етапу важливо, щоб товарні потоки направлялися саме через інституції аграрного ринку. Для цього необхідна система економічних важелів для спрямування сільськогосподарської продукції і промислових ресурсів на біржі, у торгові дома, створену оптово-роздрібну сітку та інші інституції.

При цьому починаючи з 2002 року було запроваджено мораторій на відчуження певних видів с/г земель, який із часом зазнав суттєвих змін, спрямованих на недопущення його обходу.

Усі ці дії, як уже зазначалося, були спрямовані саме на підтримання ринку для сільськогосподарської продукції, проте ринок землі досі залишається відносно закритим і тому про повний перехід до ринкової економіки можна говорити лише на **третьому етапі**.

Він характеризується вже не формуванням нової системи відносин в сільськогосподарській сфері, а вдосконаленням створеної на попередніх етапах, зокрема фінансовій підтримці, вибудовуванні нових важелів державного впливу, змінам, що викликані вимогою часу і пристосування до прогресу, що відбувається в цій сфері в рамках європейської і світової економіки.

Ми зараз стаємо свідками однієї з найважливіших подій цього умовного третього етапу, а саме **земельної децентралізації**, якій дав початок *Закон №2194 «Про внесення змін до Земельного кодексу України та інших законодавчих актів щодо удосконалення системи управління та дерегуляції у сфері земельних відносин»*

Закон запроваджує поетапне скасування діючої заборони на відчуження земельних ділянок с/г призначення приватної власності із низкою обмежень, що в основному зводяться до обмеження їх набуття певними суб'єктами, а також обмеження концентрації землі до певної площі в "одні руки".

В період з 1.07.2021 по 31.12.2023 рр. дозволено обіг земель між громадянами України В цей період відчуження с/г земель приватної власності буде дозволено фактично між громадянами України з розрахунку не більше 100 га в "одні руки". Консолідація с/г земель громадянином України в розмірі 10 000 га передбачена лише з 1 січня 2024 року.

Для юридичних осіб діятимуть аналогічні умови чинного мораторію. Починаючи з 1 січня 2024 року юридичні особи, створені за законодавством України, матимуть право набувати у власність всі види с/г землі в межах 10 000 га.

Іноземні юридичні та фізичні особи, окрім резидентів держави-агресора чи окупанта, інших держав, що перебувають під санкціями, зможуть придбати у власність землі с/г призначення за умови схвалення такого рішення на референдумі.

Тобто, фактично аграрна реформа на даний момент знаходиться на етапі скасування мораторію на продаж землі, а саме на першій його стадії врегулювання цього ринку між фізичними особами громадянами України.

Щодо аграрної політики держави, то на усіх цих етапах можемо простежити її загальний напрямок, а саме побудова в незалежній Українській державі відносин в сільськогосподарській сфері, які б відповідали сучасному баченню ринкової економіки, ця державна політика проявлялася в першу чергу в прийнятті певних нормативно-правових актів, які на кожному з етапів давали поштовх до значних змін в цій сфері.

Проте в реаліях сьогодення, аграрна політика держави знову повинна пристосовуватись до викликів часу, а саме до **функціонування в воєнний час**. Наразі проаналізувавши законодавчі акти, що стосуються аграрної політики за останні півтора місяця можна визначити її основні аспекти.

Усі заходи держави спрямовані в основному в забезпеченні стабільності в кількості оброблених земель і виготовленої продукції, а також безперебійній праці агропромислового комплексу, що відповідно вплинуло на такі сфери як експорт, а також певне спрощення бюрократичної процедури для аграріїв.

А саме:

8 березня був підписаний Наказ, відповідно до якого дозволяється експлуатація с/г техніки без реєстрації, що передбачена постановою КМУ № 694 (від 8 липня 2009 року).

Також для забезпечення посівної кампанії–2022 Уряд ухвалив відповідні постанови: ДП “Державний центр сертифікації та експертизи сільськогосподарської продукції” буде організовувати процес безперебійної реалізації насіння та садивного матеріалу, необхідного для посіву. На час воєнного стану цей процес — без додаткових процедур сертифікації.

Уряд заборонив на час воєнного стану експорт певних видів товарів.

А також, для того щоб забезпечити посівну, Уряд запроваджує бронювання військовозобов’язаних. Аграрні підприємства та виробники продовольства подаватимуть Мінагрополітики списки критично важливих працівників, яким буде надана відстрочка від призову на військову службу під час мобілізації та на воєнний час.

Уряд прийняв постанову «Про внесення змін до деяких актів Кабінету Міністрів України щодо забезпечення кредитної підтримки сільськогосподарським товаровиробникам». Яка передбачає значну фінансову підтримку аграріям на період 2022 року, для забезпечення знову ж таки стабільної обстановки в цій сфері, оскільки фінансові можливості стають обмежені в тому ж числі через не можливість реалізувати попередню продукцію за рахунок експорту і відповідно отримати кошти самостійно для посівної кампанії.

Отже, проаналізувавши в ретроспективі аграрну реформу в Україні, а також державну політику в цій сфері, зокрема під час воєнного стану, можна зробити висновок, що аграрна система України, а як наслідок сільськогосподарські відносини від початку незалежності України і дотепер перебуває в постійному реформуванні і потребує

пристосування, зміни напрямків і пріоритетів відповідно до вимог часу, але основний напрямок її незмінно залишається формування відносин, які б відповідали потребам ринкової економіки, таким чином поняття аграрної політики та реформи в Україні тісно взаємопов'язані.

В умовах же воєнного часу державна політика спрямована в першу чергу на забезпечення стабільності сектору через збереження сільськогосподарських товарів на території держави, тобто пріоритет на внутрішнє використання, а не експорт, а також забезпечення посівної, що реалізується через низку законодавчих актів, зокрема про державне кредитування, про спрощення певних бюрократичних процедур і всесторонню підтримку сектору.

Список використаних джерел:

1. Державна аграрна політика України: проблеми правового забезпечення / За ред.: В. Ю. Уркевича, М. В. Шульги. Київ 2014.
2. <https://vue.gov.ua/> (Велика Українська Енциклопедія)
3. Економіка аграрних підприємств Андрійчук В. Г. Підручник. — 2-ге вид., доп. і перероблене. / В. Г. Андрійчук. — К.: КНЕУ
4. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1423-20#Text> (ЗУ «Про внесення змін до Земельного кодексу України та інших законодавчих актів щодо удосконалення системи управління та дерегуляції у сфері земельних відносин»)
5. <https://ck-oda.gov.ua/novyny-cherkaskoyi-oblasti/uryad-zatverdiv-zmini-do-nadannya-finansovoyi-derzhavnoyi-pidtrimki-agrariyam-pid-chas-posivnoyi/> (Сайт Черкаської державної обласної адміністрації в розділі про аграрні питання)